

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

Наукові записки
Бердянського державного
педагогічного університету

Серія: Педагогічні науки

Випуск 2

Бердянськ
2019

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Касперський Анатолій Володимирович – д.пед.н., професор (Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова);

Павленко Анатолій Іванович – д.пед.н., професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

*Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 3 від 03.10.2019 р.*

*Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України
збірник включений до Переліку наукових фахових видань України
(категорія "Б")
(наказ МОН України №1412 від 18 грудня 2018 року)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ігор Богданов – доктор педагогічних наук, професор, ректор (Бердянськ), головний редактор; Ольга Гуренко – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Ольга Грауман – доктор педагогічних наук, професор (Хільдесхайм, Німеччина); Лариса Зайцева – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Людмила Коваль – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Алла Крамаренко – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); Ільзе Мікельсон – доктор педагогічних наук, професор (м. Ліспая, Латвійська Республіка); Вячеслав Осадчий – доктор педагогічних наук, професор (Мелітополь); Ігор Раку – доктор педагогічних наук, професор (Кишинів, Молдова); Алесандро Фігус – доктор педагогічних наук, професор (Рим, Італія); Ольга Попова – кандидат педагогічних наук, доцент (Бердянськ); Катерина Осадча – кандидат педагогічних наук, доцент (Мелітополь).

Н-34 Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Бердянськ : БДПУ, 2019. – Вип. 2. – 352 с.

Збірник "Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки" заснований з метою оприлюднення результатів педагогічних досліджень науковців. Публікації репрезентують нові підходи до різних аспектів педагогіки та методики.

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Бабаян Юлія (Миколаїв). Історико-педагогічний аналіз категорії "освіта".....	10
Загородня Людмила (Глухів). Історико-ретроспективний аналіз підготовки магістрів спеціальності дошкільна освіта у вітчизняній теорії та практиці.....	19
Меняйленко Олександр, Шевчук Олег (Старобільськ, Луганська обл.). Дидактичні системи інтелектуальних інформаційних технологій навчання.....	31
Нагрибельний Ярослав (Херсон). Роль Мирослава Стельмаховича в становленні й розвитку історії педагогіки в незалежній Україні.....	41

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Дашковська Аліса (Київ). Підвищення рівня фахової компетентності педагогів у використанні народної іграшки в корекційно-освітньому процесі дітей молодшого шкільного віку зі зниженим зором.....	50
Кеда Наталія (Бердянськ). Актуальні питання, мета і завдання корекційно-реабілітаційних служб України для дітей з інвалідністю та/або з особливими освітніми потребами.....	60
Курчатова Анжеліка (Миколаїв). Теоретичні аспекти формування поведінкового компонента готовності старшого дошкільника до навчання в школі.....	71
Мога Николай (Київ). Методические особенности коррекции тугоподвижности в суставах в физическом воспитании детей раннего возраста со спастическими формами двигательных нарушений.....	80
Омеляненко Алла (Бердянськ). Розвиток діалогічної стадії формування умінь дітей старшого дошкільного віку складати розповідь-роздум.....	93

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Валюк Вікторія (Умань, Черкаська обл.). Проблема прикладної спрямованості навчання хімії в системі шкільної освіти.....	103
Кушнірюк Сергій, Кравченко Людмила, Коновальська Людмила (Бердянськ). Сенсовизначальні принципи фізичної культури в Новій українській школі.....	115
Цапенко Марина (Суми). Модель методики формування енергозберезувальної компетентності на уроках фізики в учнів закладу загальної середньої освіти.....	125

СЕРЕДНЯ ОСВІТА

Глазкова Ірина (Бердянськ). Класифікація бар'єрів оволодіння учнями профільної школи іншомовною діяльністю.....	135
---	-----

Греб Марія (Бердянськ), **Грона Наталія** (Прилуки). Есе в початковій школі: композиційні особливості, методика написання.... 143

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

- Безкопильний Олександр, Матусевич Андрій, Кандиба Павло** (Черкаси). Реалізація контекстного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі..... 151
- Вакалюк Тетяна, Морозов Андрій, Єфіменко Андрій, Антонюк Дмитро** (Житомир). Доцільність введення дисципліни "Освітні технології та навчання в цифрову епоху" у процес навчання майбутніх фахівців з інформаційних технологій..... 160
- Валько Наталія** (Херсон). Аналіз та перспективи підготовки майбутніх учителів інтегрованого курсу "Природничі науки"..... 170
- Волошинов Сергій** (Херсон). Проблема професійної підготовки фахівців морської галузі у науково-педагогічній теорії..... 179
- Дичківська Ілона** (Рівне). Формування міжетнічної толерантності майбутніх вихователів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки..... 189
- Завражна Олена** (Суми). Викладання теми "Рівняння Лагранжа на основі диференціального варіаційного принципу Д'Аламбера-Лагранжа"..... 198
- Іванова Олена** (Дніпро). Особистісно-рефлексивний компонент активної професійної позиції фахівців сфери послуг..... 207
- Козьменко Олена** (м. Северодонецьк, Луганська обл.). Використання інструменту оцінки ефективності навчання й успішності студентів вищих навчальних закладів..... 216
- Мороз-Рекотова Лєся** (Бердянськ). Модель формування професійно-комунікативної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти..... 225
- Осіпов Віталій** (Бердянськ). Особливості підготовки майбутніх фізичних терапевтів до професійної діяльності в умовах реформування системи медичної реабілітації в Україні..... 241
- Павленко Лілія, Павленко Максим** (Бердянськ). Портфоліо, як засіб фіксації та накопичення освітніх досягнень студента..... 251
- Панова Наталія** (Бердянськ). Формування технологічної компетентності учителів іноземної мови як пріоритетний напрям підготовки у закладах вищої педагогічної освіти за відповідною спеціальністю 260
- Пасічник Тетяна** (Київ). Структура і зміст професійної компетентності усного перекладача як основа розробки моделі його методичної компетентності..... 271
- Слуцький Ярослав** (м. Торецьк, Донецька обл.). Компетентнісний підхід як елемент адаптації особистості іноземного студента..... 282
- Тернавська Лілія** (Бердянськ). Формування культури іншомовного професійного спілкування майбутніх економістів..... 291
- Трифоновна Олена** (Кропивницький). Компоненти методичної

УДК 378.015.31.:172-051

DOI 10.31494/2412-9208-2019-1-2-189-197

FORMATION OF INTERETHNIC TOLERANCE OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATORS IN THE PROFESSIONAL TRAINING PROCESS

ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

ILONA DYCNKIVSKA,

doctor of Pedagogical Sciences,
professor

<https://orcid.org/0000-0002-9353-5666>

ilonardgu@gmail.com

Rivne State
Humanitarian University,
✉ 12 S. Bandery St.,
Rivne city, 33028

ІЛОНА ДИЧКІВСЬКА,

доктор педагогічних наук,
професор

Рівненський державний
гуманітарний університет,
✉ вул. С. Бандери, 12
м. Рівне, 33028

Original manuscript received: July 10, 2019

Revised manuscript accepted: September 02, 2019

ABSTRACT

The article reveals the concept of "tolerance" as a complex integrative quality of the individual, psychological and social aspects of comprehension and understanding of the phenomenon of tolerance. The concept of "interethnic tolerance" is characterized as the ability of a person to establish positive relationships with others and the world at large, to form their own positive image. The vision of the concept of "interethnic tolerance" is justified as the perception of others as the *yare*, along with the willingness to interact with them.

It is proved that the successful formation of interethnic tolerance among students – future educators of preschool children depends on the creation of certain pedagogical conditions, namely: providing cooperation with various socio-cultural institutes of the region; specification (concretization) of informative component of professional training of future preschool educator taking into consideration specificity of activity in multicultural environment through establishment of transdisciplinary, competent (competencial) and situational approaches (development of special courses of multicultural direction); creation of a single tolerant space for higher education institutions; formation of a tolerance setting (establishing, directing), which implies the readiness and ability of the heads of higher education institutions, teachers and students to engage in equal dialogue through synergistic interaction; variative use of teaching and training (educating) methods that activate the development of student tolerance; developing the skills of communicative tolerance of all participants of the educational process; implementation of programs to increase the psychological and pedagogical competence of doctors; providing personal-oriented interaction of teachers and students in the training and educational process and in extracurricular activity, through which the skills of communicative tolerance are realized, prerequisites for the successful development of tolerant qualities come up.

Key words: tolerance, intolerance, interethnic tolerance, multicultural education, sociocultural tolerance, ethnos, future preschool educators.

Постановка проблеми. Розбудова України як демократичної, правової та мультикультурної держави вимагає консолідації українського суспільства на принципах мирного та плідного співіснування різних соціальних груп. Концепція розвитку освіти України на 2015-2025 роки (2014) свідчить, що одним із провідних завдань освітніх установ є виховання людини в дусі толерантності. Реформування вищої ланки державної системи освіти передбачає пошук інноваційних підходів щодо організації освітнього процесу, розроблення нових стандартів підготовки вихователів дошкільної освіти – майбутніх фахівців, здатних виховувати особистість на засадах толерантності.

У "Декларації принципів толерантності" (1995), затвердженій резолюцією Генеральної конференції ЮНЕСКО, наголошується, що виховання в дусі толерантності потрібно розглядати як безальтернативний імператив і в зв'язку з цим необхідно досягати систематичного і раціонального виховання толерантності, що висвітлює культурні, соціальні, економічні, політичні, релігійні джерела нетерпимості, які лежать в основі насильства і відчуження [3]. Освітні програми повинні сприяти поліпшенню солідарності і терпимості у відносинах як між окремими людьми, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами, а також націями.

На міжнародному освітньому форумі, що відбувся в березні 2019 року з нагоди вручення світової щорічної премії Global Teacher Prize працівникам освітньої сфери, що здійснили видатний внесок у професію, толерантність була зазначена як найважливіша складова сучасної освіти, адже освіта – це запорука толерантності. І тільки освічені люди здатні прийняти глобальні виклики та принести мир на нашу планету.

Проблема професійного становлення педагога та його діяльності в умовах поліетнічного регіону потребує особливої уваги, адже сучасні політичні реалії вимагають толерантної взаємодії з багатонаціональними дитячими і батьківським колективами, що є можливим лише за умови сформованості полікультурної компетентності фахівця, яка включає: культурологічні, етноісторичні знання, вміння виокремлювати і привносити до змісту загальної освіти ідеї, що відображають культурне різноманіття світу; вміння організувати педагогічний процес як діалог носіїв різних культур у часі та просторі. Це передбачає: усвідомлення своїх спонукань до полікультурної діяльності у багатонаціональному середовищі – потреб та інтересів, прагнень, ціннісних орієнтацій, мотивів; оцінку своїх особистісних властивостей і якостей як майбутнього фахівця, готового до здійснення своєї професійної діяльності у полікультурному освітньому просторі; формування міжетнічної толерантності та регулювання на цій основі свого професійного становлення відповідно до умов роботи в такому суспільстві.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема толерантності стала об'єктом наукових досліджень відносно недавно. У сучасному

глобальному світі люди відчувають потребу в розумінні людей іншої культури, релігії, цінностей, моральних норм тощо.

З іншого боку, усе більшої гостроти набувають конфлікти, прояви расової та національної дискримінації, екстремізму. Все більше країн стикаються з проблемами нетерпимого ставлення одних людей до інших в умовах сучасної полікультурності суспільства. Особливо важливою є проблема подолання різних форм прояву нетерпимості серед молоді та досягнення згоди і безконфліктного спілкування у суспільстві.

Необхідністю вирішення цілої низки завдань гармонізації соціальних відносин у суспільстві й було зумовлено появу фундаментальних робіт, присвячених толерантності. Особливої уваги проблема толерантності набула у 90-х роках ХХ ст.

Толерантність означає "повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, наших форм самовираження і способів вияву людської індивідуальності. Їй сприяють знання, відвертість, спілкування і свобода думки, совісті і переконань. Толерантність – це гармонія в різноманітті. Це не тільки моральний обов'язок, але й політична і правова потреба. Толерантність – це чеснота, яка робить можливим досягнення миру і сприяє заміні культури війни культурою миру" [3].

Прояв толерантності, який співзвучний повазі прав людини, не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або поступки чужим переконанням. Це означає, що кожен вільний дотримуватися своїх переконань і визнає таке ж право за іншими. Це означає визнання того, що люди за своєю природою розрізняються за виглядом, положенням, мовою, поведінкою й цінностями і володіють правом жити у світі та зберігати свою індивідуальність. Це також означає, що погляди однієї людини не можуть бути нав'язані іншим [3, с. 87].

Таким чином, з одного боку, толерантність є соціально важливою якістю особистості, а з іншого – перед системою освіти кожної країни постає проблема формування толерантності у своїх громадян, особливо молоді. Це освітянське завдання підкреслюється також і в Декларації принципів толерантності: "виховання у душі толерантності слід розглядати як невідкладний імператив; у зв'язку з цим необхідно заохочувати методи систематичного й раціонального навчання толерантності, що розкривають культурні, соціальні, економічні, політичні та релігійні джерела нетерпимості, які лежать в основі насильства і відчуження. Політика і програми у сфері освіти повинні сприяти поліпшенню взаєморозуміння, зміцненню солідарності й терпимості в стосунках як між окремими людьми, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами, а також націями" [3, с. 87]. У Декларації також підкреслюється важливість наукових досліджень у сфері виховання «у душі толерантності».

Як свідчить аналіз наукових праць, проблема толерантності досліджувалася в різних напрямках: проведено теоретичний аналіз поняття "толерантність" з позиції філософії (Ю. Бромлей, Р. Валітова,

В. Лекторський), психолопії (О. Асмолов, Г. Балл, О. Леонтєв та ін.), педагогіки (І. Бех, І. Зязюн, В. Петрицький, П. Степанов), визначено шляхи формування окремих видів толерантності (В. Бойко, О. Грива, І. Гриншпун, А. Жадан, Н. Лебедєва, О. Лункова), висвітлено роль толерантності у професійній діяльності фахівців різного профілю, зокрема вчителів і вихователів, та технології її формування (І. Дичківська, Л. Капустіна, Є. Карякіна, Г. Косарева, Н. Чернуха та ін.), розкрито аксіологічні основи вдосконалення професійної діяльності педагогів (Н. Асташова, В. Гриньова, В. Кремень, М. Никандров, З. Равкін, В. Сластьонін, О. Сухомлинська). Проблеми міжетнічної толерантності осмислюються в працях таких науковців, як Т. Атрощенко, М. Баліашвілі, О. Грива, О. Гуренко, І. Данилюк, Л. Дробіжева, В. Євтух, Л. Залановська, І. Залєсова, М. Михайлова, Л. Орбан-Лембрик, М. Пірен, А. Погодіна, П. Дк. Роуз, Л. Тогєбі, М. Уолцер, М. Хараджи, Д. Хейд, Р. Шермерхорн та ін.

Незважаючи на вагомий внесок науковців у дослідження проблеми виховання толерантності педагогів, зокрема виховання міжетнічної толерантності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, рівень її сформованості на практиці в цілому залишається незадовільним, що вимагає продовження наукового пошуку в даному напрямі.

Метою статті є визначення педагогічних умов формування толерантності майбутніх вихователів дітей дошкільного у процесі професійної підготовки.

Виклад матеріалу. Для визначення педагогічних умов формування міжетнічної толерантності у майбутніх вихователів дошкільної освіти слід проаналізувати сутність феномену "міжетнічна толерантність".

Характеристика явища "міжетнічна толерантність" базується на концептуальних засадах, узагальнених і викладених у Декларації принципів толерантності, прийнятої ЮНЕСКО у 1995 році [3], хоч окремі аспекти проблеми міжетнічної толерантності дослідники почали розробляти задовго до цього.

Міжетнічна толерантність, на наш погляд, є важливою якістю особистості, яка передбачає взаєморозуміння і взаємоповагу до іншої нації, етносу, культури, конфесії.

Для української мови поняття "толєрантність" відносно нове і поки що не має однозначного тлумачення. В енциклопедичних словниках цей термін найчастіше ототожнюється з "терпимістю". Так, слово "толєрантність" – похідне від французького "tolerant", що означає терпимий. Подібні приклади синонімічності зазначених понять містяться і в інших мовах. Наприклад, у німецькій: "duldsamkeit" – терпимість і "toleranz" – толєрантність, терпимість. Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує толєрантність як поблажливе, терпиме ставлення до чийхось думок, поглядів, вірувань тощо [2, с. 289]. Подібним чином пояснює це поняття і "Сучасний словник іншомовних слів": толєрантність – це терпимість, поблажливність до кого-небудь, чого-небудь [8, с. 300].

Однак, хочемо зауважити, що толерантність не зводиться до простої терпимості. Терпимість підкреслює спосіб ставлення до неприємних або неприйнятних об'єктів – поблажливе їх допущення або вимушене терпіння без застосування насильства. За такою зовнішньою формою поведінки часто приховується внутрішня ворожість і незнання іншого. Ми вважаємо, що на відміну від терпимості толерантність передбачає право особи на збереження її автономії. Як якість особистості толерантність передбачає налаштованість на паритетний діалог, на пізнання нового, "чужого", а також не виключає можливості зміни системи поглядів і уявлень індивіда" [8, с. 590].

У наукових дослідженнях феномен толерантності найчастіше розглядається в контексті міжетнічних відносин, тому значна кількість наукових праць присвячена саме міжнаціональній та міжетнічній толерантності, обґрунтуванню їх змісту і структури, а також проблемам їх формування. Низка вітчизняних і зарубіжних досліджень із соціології, педагогіки та психології вивчають також поняття соціокультурної та міжкультурної (етнокультурної) толерантності. Соціокультурною толерантністю у вузькому сенсі вважається прояв терпимого ставлення до представників певної соціальної категорії та носіїв певної субкультури. У широкому розумінні поняття соціокультурної толерантності певним чином порівнюють з терміном міжкультурної толерантності, оскільки він розглядається вченими як "моральна якість особистості, що характеризує її терпиме ставлення до інших людей, незалежно від їх етнічної, національної та культурної приналежності, терпиме ставлення до інших поглядів, звичаїв, звичок". У цьому випадку терміну "соціокультурний", практично ідентичними за значеннями є поняття "етнічний" та "етнокультурний", які є базовими у визначенні поняття міжетнічної толерантності.

У етносоціології дається визначення міжетнічної толерантності як здатності людини виявляти терпимість до малознайомого способу життя представників інших спільнот, їх поведінки, національних традицій, звичаїв, почуттів, ідей, вірувань. Підкреслюється, що ця здатність може підвищуватися або знижуватися в залежності від наявності у людини досвіду спілкування з представниками інших етнічних груп. У науковій педагогічній літературі міжетнічна толерантність визначається як активна моральна позиція і психологічна готовність до терпимості в ім'я позитивної взаємодії з людьми іншої культури, нації, релігії, соціального середовища [9]. Г. Палатіна розглядає толерантність у сфері міжнаціонального спілкування як визнання цінності "іншого", цінності різноманітності, "інакшості", право на плюралізм поглядів [6, с. 70]. Трактуючи поняття "міжетнічна толерантність" В. Петренко практично збігається за змістом з поняттям толерантності взагалі: "...міжетнічна толерантність – визнання самоцінності будь-якої іншої людини, визнання права людини бути несхожою, іншою, прийняття її такою, якою вона є" [7, с. 43].

Ми поділяємо точку зору дослідниці З. Мубінової, яка розглядає досліджуваний феномен як системну сукупність психологічних установок, почуттів, визначеного набору знань і суспільно правових норм

(виражених через закон або традиції), а також світоглядно-поведінкових орієнтацій, які передбачають толерантне ставлення представників однієї нації до інших, до національних явищ (мови, культури, звичаїв, норм поведінки і т.д.) [5, с. 28]. Уважаємо, що міжнаціональна толерантність представляє собою процес, що постійно розвивається і включає в себе: 1) власне емоційно-психічні норми, почуття по відношенню до інших національностей; 2) широкий набір знань, інформаційних уявлень про інші культури, мови; 3) власне поведінкові установки, світоглядні погляди стосовно інших мови, культури, звичаїв, норм поведінки і т.д. [4, с. 34].

Велике значення у формуванні етнотолерантності особистості мають автоідентифікація та гетероідентифікація, культурна самоідентифікація та ідентифікація «інших» культур. Національна самосвідомість являє собою не просто віднесення людьми себе до тієї чи іншої національності, а більш складне самовизначення людини, яке включає і національний спосіб мислення і життя, і уявлення про територію, традиції, культуру, мову, самобутність народу та його історичне існування в світі. Тому, на наш погляд, необхідно більш глибоко вивчити проблему взаємозв'язку загальнолюдського, соціально-групового і національного в культурі народів того чи іншого регіону та виявити її виховний потенціал.

Отже, міжетнічна толерантність – складний соціально-психологічний феномен життєдіяльності сучасного суспільства, який необхідно вивчати всебічно. На нашу думку, міжетнічна толерантність є потужною якістю особистості, яка є найбільш ефективною у формуванні взаєморозуміння і взаємоповаги до іншої нації, етносу, культури, раси, конфесії тощо.

Успішне формування міжетнічної толерантності у студентів-майбутніх вихователів дошкільної освіти залежить, на наш погляд, від створення певних педагогічних умов, а саме: забезпечення співпраці з різними соціокультурними інститутами регіону; конкретизації змістовного компонента професійної підготовки майбутнього вихователя з урахуванням специфіки діяльності в полікультурному середовищі через запровадження трансдисциплінарного, компетентнісного та ситуативного підходів (розробка спецкурсів полікультурного спрямування); створення єдиного толерантного простору закладів вищої освіти; формування установки на толерантність, що передбачає готовність і здатність керівників закладів вищої освіти, педагогів та студентства до рівноправного діалогу через синергетичну взаємодію; варіативне використання методів навчання і виховання, що активізують розвиток толерантності студентів.

Дослідниця Т. Атрощенко для формування міжетнічної толерантності майбутніх педагогів визначає такі умови: формування навичок комунікативної толерантності всіх учасників освітнього процесу; реалізація програм підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів; забезпечення особистісно-орієнтованої взаємодії педагогів і студентів у навчальному та виховному процесі та в позанавчальній діяльності, завдяки якій реалізуються навички комунікативної

толерантності, виникають передумови для успішного розвитку толерантних якостей [1, с. 25].

Дослідник Н. Якса зазначає, що в основу кардинальних змін у системі професійної підготовки майбутніх педагогів покладено певні методологічні засади, які визначають роль педагога як суб'єкта полікультурного середовища. Ця роль впливає із провідних філософських ідей стосовно сучасних світових концепцій, що поширюються в освітньому просторі: концепція глобалізації, що передбачає відповідність педагогічної освіти особливостям глобального розвитку, об'єднання кращих інтелектуальних ресурсів, міжнародне співробітництво в освітній сфері, побудоване на засадах діалогу і взаємопроникнення культур; концепція регіоналізації (локалізації) про відповідність педагогічної освіти регіональним полікультурним особливостям; положення про розвиток культур корінних народів та етнічних груп; розвиток локального партнерства між культурної взаємодії в освіті; відповідність навчальних програм педагогічної підготовки майбутніх учителів потребам регіону; концепція індивідуалізації, спрямована на посилення у майбутніх учителів мотивації, ініціативи, творчості в навчанні; їх залучення до світової та національної спадщини; розвиток ціннісних орієнтацій, знань, технологій, норм поведінки; розвиток особистісного потенціалу майбутнього педагога в соціальному, культурному, освітньому аспектах [10, с. 64].

Сутність і зміст міжетнічної толерантності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти характеризує її як результат успішної реалізації потенційних якостей педагога в складних умовах поліетнічної та полікультурної людської спільноти, існування якої залежить від здійснення оптимальних форм міжетнічних стосунків і взаємодій.

Відповідно, в якості основної умови формування міжетнічної толерантності виступає включення толерантності в особисту систему цінностей студентів – майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, для перетворення толерантності в принцип, який повинен бути покладеним в основу їхньої подальшої професійної діяльності. Важливим засобом вирішення цього завдання є освіта, оскільки саме її метою є всебічний і гармонійний розвиток особистості майбутніх педагогів, тому що тільки розвинена особистість, людина високої загальної культури здатна толерантно поводитися і мислити.

Висновки. Для реалізації педагогічних умов формування міжетнічної толерантності майбутніх вихователів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки необхідно домагатись єдності національного та міжнаціонального; глибоко вивчати настрої студентів, враховувати їх у повсякденній практиці навчально-виховної роботи, при цьому використовувати можливості студентського колективу; виховувати культуру міжнаціонального спілкування на основі культурологічного підходу, який передбачає єдність двох компонентів – зовнішнього (суб'єкти спілкування, вербальний або інший процес спілкування та опосередковуючі його ланки) і внутрішніх (когнітивні і ціннісні

детермінанти); постійно спиратися на принцип діалектичної єдності двох основ вищої освіти: національної та світової (дає змогу людині глибоко відчувати приналежність до рідного народу, водночас усвідомлювати себе суб'єктом світової цивілізації; удосконалювати психолого-педагогічну підготовку студентів до роботи з дітьми дошкільного віку, до розвитку культури міжнаціонального спілкування в дитячих колективах. **Перспективним для подальших досліджень є розробка структурно-динамічної моделі формування етнотолерантної свідомості у студентів-майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.**

Література

1. Атрощенко Т.О. Особливості організації практики майбутніх учителів початкових класів в умовах поліетнічного регіону: методичні рекомендації для студентів спеціальності 013 "Початкова освіта" / Т.О. Атрощенко. – Мукачево: МДУ, 2018. – 65 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2009. – 1736 с.
3. Декларация принципов толерантности // Век толерантности: научно-публицистический вестник. – 2001. – № 1-2. – С. 131-137.
4. Дичківська І.М. Г.М. Формування толерантності у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до дітей з особливими потребами: монографія / І.М. Дичківська, Г.М. Косарева. – Рівне: Поліграф, 2018. – 204 с.
5. Мубинова З. Этнонациональное воспитание в современном мире: теоретические и концептуальные подходы / З. Мубинова. – Уфа, 2007. – 176 с.
6. Палаткина Г. В. Формирование этнотолерантности у младших школьников / Г. В. Палаткина // Начальная школа. – 2003. – № 11. – С. 65-72.
7. Петренко В. Психосемантический анализ этнических стереотипов: лики толерантности и нетерпимости / В. Петренко, О. Митина, К. Бердников, А. Кравцова, В. Осипова. – М.: Смысл, 2000. – 73 с.
8. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. – 2-е видання, випр. і доп. Київ: Головна редакція "Українська радянська енциклопедія" (УРЕ), 1985. – 966 с.
9. Степанов Є.П. Формування культури міжетнічних відносин у студентів вищих навчальних закладів / Є.П. Степанов // автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.07. – Луганськ., 2004. – 20 с.
10. Якса Н.В. Педагог як суб'єкт полікультурного середовища / Н. В. Якса // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2010. – № 50. – С. 64-67.

References

1. Atroshhenko, T.O. (2018). *Osoblyvosti orhanizatsiyi praktyky maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh polietnichnoho rehionu: metodychni rekomendatsiyi dlya studentiv spetsialnosti 013 «Pochatkova osvita»* [Features of the organization of the practice of future teachers of elementary school in conditions of polyethnic region: methodical recommendations for students of specialty 013 «Primary education»]. Mukachevo: MDU. [in Ukrainian].
2. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (2009) [Great Dictionary of Modern Ukrainian]. K.: Perun, 1736 p. [in Ukrainian].
3. Deklaraciya principov tolerantnosti (2001) [Declaration of Principles of Tolerance]. Age of Tolerance: The Scientific and Publicistic Herald, 1-2, p.131-137. [in Russian].
4. Dychkivska, I. M. (2018) *Formuvannya tolerantnosti u maybutnikh vikhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv do ditey z osoblyvymy potrebamy* [Formation of tolerance of the future preschool educators to children with special needs]; Monografiya /

I.M. Dychkivska, G. M. Kosareva. Rivne: Poligraf. 204 s. [in Ukrainian].

5. Mubnova, Z. (2007) *Etnonatsionalnoye vospitaniye v sovremennom mire: teoreticheskiye i kontseptualnyye podkhody* [Ethnonational education in the modern world: theoretical and conceptual approaches]. Ufa. 176 s. [in Russian].

6. Palatkina, G. V. (2003) *Formirovaniye etnotolerantnosti u mladshih shkol'nikov* [Formation of ethnotolerance in younger schoolchildren]. Primary School, 11, p. 65-72. [in Russian].

7. Petrenko, V. (2000) *Psikhosemanticheskiy analiz etnicheskikh stereotipov: liki tolerantnosti i neterpimosti* [Psychosemantic analysis of ethnic stereotypes: faces of tolerance and intolerance] / V. Petrenko, O. Mitina, K. Berdnikov, A. Kravtsova, V. Osipova. M. : Smysl. 73 s. [in Russian].

8. Slovnyk inshomovnykh sliv (1985). [Dictionary of foreign words]. Kiev. (URE), 966 p. [in Ukrainian].

9. Stepanov E.P. (2004) *Formuvannya kultury mizhetnichnykh vidnosyn u studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv* [Building a culture of inter-ethnic relations of university students] / E.P. Stepanov // Abstract dis. kand. ped. sc.: 13.00.07. Lugansk. 20 p. [in Ukrainian].

10. Yaksa N.V. (2010), *Pedahoh yak subiekt polikulturnoho seredovyshcha* [The teacher as a subject of a multicultural environment], *Journal Zhytomyr State University named after Ivan Franko*, 50, pp. 64-67. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У статті розкриваються поняття "толерантність" як складна інтегративна якість особистості, психологічні та соціальні аспекти осмислення і розуміння цього феномену. Схарактеризовано поняття "міжетнічна толерантність" як здатність людини налагоджувати позитивні взаємини з іншими та світом у цілому, формувати власний позитивний образ. Обґрунтовано власне бачення поняття "міжетнічна толерантність" як сприйняття інших такими, якими вони є, поряд із готовністю взаємодіяти з ними.

Доведено, що успішне формування міжетнічної толерантності у студентів – майбутніх вихователів дітей дошкільного віку залежить від створення певних педагогічних умов, а саме: забезпечення співпраці з різними соціокультурними інститутами регіону; конкретизації змістовного компонента професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільної освіти з урахуванням специфіки діяльності в полікультурному середовищі через запровадження трансдисциплінарного, компетентнісного та ситуативного підходів (розробка спецкурсів полікультурного спрямування); створення єдиного толерантного простору закладів вищої освіти; формування установки на толерантність, що передбачає готовність і здатність керівників закладів вищої освіти, педагогів та студентства до рівноправного діалогу через синергетичну взаємодію; варіативне використання методів навчання і виховання, що активізують розвиток толерантності студентів; формування навичок комунікативної толерантності всіх учасників освітнього процесу; реалізація програм підвищення психолого-педагогічної компетентності педагогів; забезпечення особистісно-орієнтованої взаємодії педагогів і студентів у навчальному та виховному процесі та у позанавчальній діяльності, завдяки якій реалізуються навички комунікативної толерантності, виникають передумови для успішного розвитку толерантних якостей.

Ключові слова: толерантність, інтолерантність, міжетнічна толерантність, полікультурна освіта, соціокультурна толерантність, етнос, майбутні вихователі дошкільної освіти.

Наукове видання

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
БЕРДЯНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія: Педагогічні науки

ВИПУСК 2

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 20510-10310Р від 24.12.2013 року

Головний редактор

Богданов Ігор Тимофійович – доктор педагогічних наук, професор,
ректор Бердянського державного педагогічного університету

Відповідальний редактор

Попова Ольга Іванівна – кандидат педагогічних наук,
доцент Бердянського державного педагогічного університету

Технічний редактор та комп'ютерна верстка
Анжеліка Шульженко

Надруковано з оригінал-макету, наданого авторами

Підписано до друку 10.10.2019 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура "Arial". Друк – лазерний.
Ум.-друк. арк. 19,7. Обл.-вид. арк. 19,9.
Наклад 300 прим. Вид. № 157.

Адреса редакції:

71100, м. Бердянськ, Запорізька обл., вул. Шмідта, 4

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК №2961 від 05.09.2007 р.